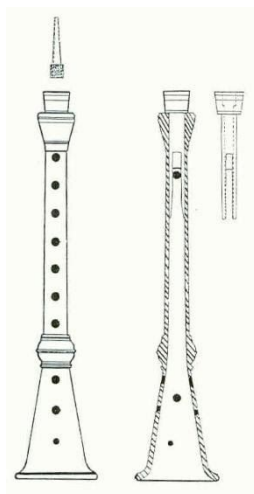

DR. PAP JÁNOS*
A TÁROGATÓ RÉGEN ÉS MA

Rossznyelvek szerint Kodály Zoltán a *reformtárogatót* „csokoládé” hangszínűnek nevezte. Napjainkra nagy utat jártunk be, különösen a hangszer igényes játékosai, újíto készítői, hogy a mindent kitöltő, átható, „édes” hangzástól eljussunk egy sokoldalúbb, virtuózabban variálható megszólalásig. A hangszer valójában megőrizte kiegyenlített, „bársonyos gyöngygurulás”¹ hangjellegét, amit a szaxofonnal szemben fa testének és hangnyílás-méreteinek köszönhet, de fúvókája módosításával, keményebb náddal a jazz igényeinek is képes megfelelni.

Itt jegyzem meg, hogy ha valaki a régmúlt tárogatóinak hangját hallja (a továbbiakban nevezzük *történeti tárogatónak*), nem „bársonyos gyöngygurulás” jut az eszébe, sem „csokoládé”, hanem a fültépő rikoltozás hallatán leginkább kurucos harcra, labancverésre gondol. *Radnóti Klára*, a *Nemzeti Múzeum* hangszergyűjteményének kurátora befogott füllel „dicsérte” ízlésünket, amikor *Csörsz Rumen István* hangelemzési szándékkal a múzeum Rákóczi-termében egy 1996-ban közösen végzett mérés során megszólaltatta a XVIII. századból származó *Beliczay-tárogatót* (1.ábra).

1. ábra: A Beliczay-tárogató

(Pap, J. (1997): A tárogató és a cimbalom akusztikai tulajdonságai. Kandidátusi értekezés, MTA)

A tárogató név ma már két alaptípust takar: a történeti tárogatóét és a reformtárogatóét. Az előbbi századokba vesző történetű, az utóbbi a Millenáris Ünnepek idején született a századfordulón, és a régi hangszer klasszikus zenei igényeket kielégítő megreformált változata.

Gondolatok a történeti tárogatóról

Előadásaim során gyakran konfrontálódok a tárogató történetével foglalkozó laikusokkal, és olykor szakemberekkel is, hogy a tárogató vajon ősi magyar hangszernek tekinthető-e. Sajnos nem mértékadó, hogy *Lajtha László*² véleményét felhasználva a *The New Grove Dictionary of Musical Instruments* ősinek írja le³. Legkorábbi ábrázolása 1589-ből származik. *Bertelius* metszetén egy rutén (magyarorosz) katonazenész és hangszerei láthatók⁴ (lásd 2. ábra).

2.ábra: Peter Bertelius metszete (1589)

Az övébe tűzött síp tárogatószerű. Természetesen jogosan feltételezhető, hogy őseink vándorlásaik során, türk fajú népekkel érintkezvén, megismerhették az éles hangú nádsípokat, azok katonai használatát, vagy éppen hangjuk lelkesítő hatását. De ismétlem: ez a feltételes módú megállapítás még nem tény.

² Lajtha, L. (1923): A tárogató vándorútja Perzsiából Európába. (Budapest, 1923. július 22.)

³ Weismann, J.S. (1984): Tárogató. In: *The New Grove Dict. of Musical Instruments*. Ed. St. Sadie, London-New York, 530-531

⁴ Szendrei János (1905): A magyar viselet történeti fejlődése. MTA, Bp. 58.

https://mtda.hu/books/szendrei_janos_a_magyar_viselet_torteneti_fejlolese_optimized.pdf

A tárogató síp elnevezést legkorábban *Murmelius* 1533-ból származó latin-német-magyar szójegyzékében találjuk meg (*ascaula = sackpfeyf = taragato syp*). A meghatározás hibás, amin nincs mit csodálkozni, hiszen ebben az időben a hangszerek elnevezései meglehetősen rendezetlenséget mutattak. A Murmeliust idéző *Benkő László* szerint e hangszernév egyértelmű etimológiája megoldatlan⁵. Mert hiszen lehet hangutánzó eredetű - *tara-tara*, vagy éppen kifejezheti a játékos ujjainak mozgását – *billegetni, tárni-nyitni*.

Az 1997-ben írt kandidátusi értekezésemben (*A tárogató és a cimbalom akusztikai tulajdonságai*)⁶ az alábbi csoportokba osztottam a XVI-XVIII. századi ábrázolások és a múzeumokban található példányok alapján a történeti tárogatókat:

(1) favillás, pirouettes, hangolónyílásos zurna típus;

(a) - enyhén kónikus furatú (Beliczay-tárogató /7+2 hangolónyílással/),

(b) - hengeres furatú (*Bethlen*-tárogató-/2 hangolónyílással/);

(Magyarázképpen: a zurna arab-török eredetű duplanádas fahangszer. Nevének jelentése: hadisíp)

(2) módosított zurna típus;

(a) -hengeres furatú, favilla nélküli, hangolónyílásokkal ellátott (rimaszombati tárogatók, szekszárdi tárogató);

(b) - hengeres furatú, favilla, hangolónyílások nélküli (*Ligats*-tárogató);

(3) más, nyugati-déli schalmeiokra emlékeztető.

Mindezek „utódja” a népzeneinkben ma is használatos diatonikus hangolású töröksíp.

A zurnafélék közös jellemzője a tölcsérükbe fűrt hangolónyílás-sor. Ez az akusztikai megoldás a reformtárogatókon is megtalálható. A hangolónyílások a tölcsérméret változtatása nélkül magasítják a hangszer legmélyebb hangjait regiszterenként, miközben a dinamikai tulajdonságokat megőrzik. A zurna hangolónyílásait Törökországban *şeytan-sátán* vagy *cin-ördög* lyukaknak nevezik.⁷ A török hiedelemvilág szerint a hangszerből ezeken keresztül távozhatnak az ártó szellemek. (Mintha a tölcsér maga nem lenne elég hozzá...*) A zurnát kisázsiai, észak-afrikai országokban könnyen repedő sárgabarackfából készítik, a korai repedés ellen a tölcsért rézlemezzel borítják,

⁵Benkő, L. (1976) szerk.: A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára III. Akad. Kiadó, Bp., 856-857.

⁶Pap, J. (1997): A tárogató és a cimbalom akusztikai tulajdonságai. Kandidátusi értekezés, MTA

⁷Picken, L. (1975): Folk Musical Instruments of Turkey. Oxford Univ. Press, London, 357, 493-94.

ill. hangolónyílásokat fűrnak bele, amelyek a tölcser fájának "hajlékonyságát" növelik, azaz a vetemedésre való hajlamot csökkentik. Az elnevezés pedig azért lehet jogosan „sátánlyuk”, mert a rossz szellemek a tölcser fájának elrepszésével „büntetik” a készítőt, ha elfelejti e nyílásokat kifűrni.

A reformtárogató születése

A XIX. század a hangszerfejlődés aranykorának mondható. Az egyszerűbb régiekből sokoldalúbb újak születtek. Hangolásuk stabilabb, tisztább lett, hangterjedelmük bővült, dinamikájuk megnőtt, hangszínük nagyobb változatosságot mutatott, játszhatóságuk könnyebbé vált. Az 1897-ben szabadalmaztatott reformtárogató kialakulásának története a XIX. század közepéig nyúlik vissza. Az első szándék, hogy felidézzék az eredeti tárogató hangját, *Thern Károly* 1839-ben komponált „*Svatopluk*” c. operájának tárogató csatajelenete. A mű kottája sajnos elveszett. Egy korabeli színlapból idézi Csörsz Rumen István „*az előforduló nagy csatadal zenéjét ó régi tárogátón Engländer úr, a hangászkar első oboistája játszotta*”.⁸ *Fáy István* 1853-ban felhívást tett közzé a *Délibáb* c. folyóiratban⁹, hogy gyűjtsék össze a tárogatókat. A Nemzeti Múzeumnak felajánlott hangszerek alapján megkezdődtek a korabeli igényeknek megfelelő átalakítási kísérletek. Sajnos ezek sorra elbuktak. Magyarázatul szolgáljon itt egy Kodályhoz köthető anekdota. Amikor bemutattak neki egy hatalmas, osztrák-bajor módra akkordokba rendezett kiegészítő húrsorokkal ellátott citerát, Kodály rezignáltan csak annyit mondott: „*Uraim, csak arra ügyeljenek, nehogy újra kitalálják a zongorát.*” Tehát, ha valaki fejleszteni próbálja a régi (történeti) tárogatót, akkor előbb-utóbb az oboához jut el. És abban az időben az oboa német és francia modernizált változatait már kitalálták.

Hangszerész mestereink ezért új utat választottak. Egyesítették a német klarinét billentyűzetét (a hangszer alsó részén) az oboa billentyűzetével (a hangszer felső részén). A duplanádat szimplanádra cserélték. Különleges fűvókát alakítottak ki hozzá, a szaxofonéhoz hasonló. A belső furat kúpszögét megnövelték. Igaz, hogy a hangszer hangzása megváltozott, de ez nem befolyásolta azt a tényt, hogy tárogató nevet kapja. Egyedül talán Lajtha Lászlót, *Bartók Bélát* és Kodály Zoltánt zavarta...

⁸ Sudár, B-Csörsz Rumen, I. (1996): Trombita, rézdob, tárogató. Tinódi Lantos S. Ref. Zeneiskola, Enying, 104.

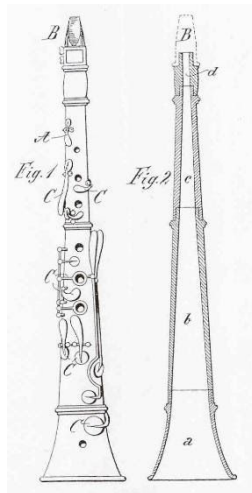
⁹ Fáy, I. (1853): Délibáb, 126.

Amikor egyik előadásomon megemlítettem az egykoron Stowasser János műhelyében dolgozó *Városi Ernő* fafúvós hangszerkészítő *A.H.Benade* könyvében idézett mondatát¹⁰, hogy Stowasser német lyuk- és billentyűrendszerű, fából készült szaxofont akart építeni, mert a francia hangszerek hangját nem találta ideálisnak, a hallgatóság néhány tagja, akik a tárogató nemzeti romantikáján nevelődtek, tiltakozott. Tulajdonképpen a furat kúpszögét, és a korai fúvókák formáját kell megvizsgálni, hogy igazoltnak lássuk *Városi* állítását, mert azok a szaxofonéra emlékeztetnek, a hangzásról nem is szólva. Ami a szaxofonétól eltérő újdonság, az a hangnyílások kisebb mérete, németes rendszere, a fából készült test, és a tölcséren lévő hangolónyílások. E hangszerészeti megoldások eredménye: lágyabb, olvadékonyabb hang. Hangolónyílásból *Schunda V. József* hármat helyezett el szoprán hangszerének tölcsérhez közeli részén, Stowasser János pedig egy-egy sorban ötöt-ötöt. 1897-ben *Schunda V. József* és Stowasser János szinte egy időben adták be a szoprántárogatóra szabadalmi kérelmüket. (Stowasser két nappal korábban.) Ezután *Schunda* nyilvánosan, nevének kimondása nélkül epigonnak nevezte Stowassert. *Schunda Hiekisch Henrik* 1901-ben megjelent *Tárogató* iskolájának Előszavában írja¹¹: „Már körülbelül egy évtizede foglalkozom kitaróan a tárogatónak...javításával és tökéletesbitésével ... (Mellékesen fölemlítem itt, hogy e találmányom alap gondolatát, sok évi fáradozásom gyümölcsét egy helybeli cég ellesve, jogtalanul a magáénak akarta tulajdonítani.)” A kérdés, hogy ki volt a reformtárogató feltalálója, máig eldöntetlen. A hangszerek világa folyamatosan magával cipeli a találmányok körüli bizonytalanságok terhét. A megoldások egyediek, az újdonságok könnyen módosíthatók, így sikeresen, jogilag teljesen levédett formában lehet eltulajdonítani az ötleteket.

A pedálos cimbalom feltalálóját, *Schundát* egyébként *Káldy Gyula*, az *Operaház* igazgatója kérte fel a fejlesztésre. Ezért a köztudatban feltalálóként az ő neve terjedt el. Hangszerét *Hiekisch Henrik*, a már említett *Tárogató* iskola írója, az *Operaház* klarinétosa, mutatta be az *Magyar Tudományos Akadémián* 1897-ben, *Eötvös Lóránd* elnökletével tartott összejövetelen (3. ábra).

¹⁰ Benade, A.H. (1976): Fundamentals of musical acoustics. Oxford Univ. Press, London-New York-Toronto, 439-440

¹¹ Hiekisch, H. (1901): *Tárogató iskola*. *Schunda V. József* saját kiadásában

3. ábra: Schunda tárogató szabadalma (1897)

(Pap, J. (1997): A tárogató és a cimbalom akusztikai tulajdonságai. Kandidátusi értekezés, MTA)

A XX. század elején a legsikerültebb modell Stowasser 1905-ben alkotott Δ 19865-ös szabadalmi számú szopránhangszere, a *Rákóczi-tárogató* lett (4.ábra).

4. ábra: Stowasser 1865-ös szoprántárogatójának hangnyílás-szerkezete

(Pap, J. (1997): A tárogató és a cimbalom akusztikai tulajdonságai. Kandidátusi értekezés, MTA)

Ez a modell vált a mai hangszerfejlesztések egyik kiindulási hangszerévé. Mivel Stowasser tárogatói nagyobb sikereket értek el a zenészek körében, nem terjedt el a *schundaphon* elnevezés, ahogy pl. *Adolphe Sax* esetében a *saxofon*, vagy *Wilhelm Heckelnél* a *heckelphon*. Stowasser a két világháború között épített alt, tenor és bariton hangszereket is. A belőlük kialakított Rákóczi-kvartett

hangszerei (5.ábra) ötletadói lettek hangszerészeinknek is a megújulásra. Schundának csodálatos küllemű és hangú alttárogatóját ismerjük.

5. ábra: Rákóczi tárogatócsalád

(Pap, J. (1997): A tárogató és a cimbalom akusztikai tulajdonságai. Kandidátusi értekezés, MTA)

A 2. Világháború után a reformtárogató nem számított a *Rákosi*-kor kedvenc hangszerei közé, talán éppen azért, mert a *Horthy*-korszakban túlságosan is kedvelt volt (gondoljunk csak a vitézavatások zenei háttérére). Politikai jelképet láttak benne. Ami azért érdekes, mert erről a hangszer egyáltalán nem tehetett. Hordozta mindazokat a hangszerépítészeti megoldásokat, amelyekre a kor a századfordulón képes volt.

Az 1989-es rendszerváltás után minden megváltozott. Az elutasítást felváltotta az érdeklődés, majd az egyre kiválóbb előadók megjelenésével kimondott reneszánszát kezdte élni a hangszer. Illetve megmaradt egy nagyon erős nemzeti szál, számtalan ellentmondást rejtve magában. Ahogy az egész kultúránk, a zenénk sem mentes a népi-urbánus polemizálástól. Mivel 1986 óta foglalkozom a tárogatóval, elsősorban az akusztikájával, folyamatosan szükségét éreztem-érezem egyfajta „rendrakásnak”. Azonban az érzelmi szálak oly erősek, hogy bántás-bántódás nélkül nem lehetséges a zenei-politikai háttér mélyreható elemzése. Egy azonban bizonyos: a hangszer csak úgy vívhatja ki az őt megillető rangot, ha rajta megszólaltatott zene minősége, és az előadás mikéntje a lehető legmagasabb színvonalú. Az öblös furatú hangszerekről köztudott, hogy nehéz rajtuk halkán játszani. Pianissimo játéknál nagyon komoly technikai felkészültséget igényel a hang stabilitásának megtartása. Ezért sok kezdő tárogatós inkább „tülköl”, mint zenél.

Zene tárogatóra

A Millenium idején született hangszert kezdetektől a nemzeti romantika kifejezőjének szánták. Szokatlan gyorsasággal lett a zenei köztudat része, és néhány évtized alatt teljesen elfeledtette, háttérbe szorította a történeti tárogatót. Az 1874-ben megszületett pedálos cimbalmot kiegészítve ez a hangszer töltötte be a nemzeti hangszer szerepét a fúvósok világában. Nem véletlen tehát, hogy *Weiner Leó* Schunda V. József-díjat kapott „*Magyar Ábránd*” c. cimbalomra és tárogatóra írt darabjáért. (A kotta sajnos elveszett). Hogy mennyire történelem-hamisítás a reformtárogatót a kuruc romantikába beágyazni, nem az én feladatom megítélni. Egy bizonyos: Magyarország abban az időben a Monarchia részeként függetlenségre vágyott, és ennek egyik legjobb lehetőségét a nemzeti kultúra erősítésében találta meg. Hasonló okokból gyűjtötték össze a még fellelhető történeti tárogatókat és helyezték el a Nemzeti Múzeumba az 1850-es években.

A reformtárogató első nemzetközi sikerét *Wagner Tristan és Isoldéjában* aratta a "lustige Weise" tolmácsolásával 1904-ben a Covent Gardenben. Az operát Richter János dirigálta. Richter számos európai operaházzal vetetett ebben az időben ennek a dallamnak a játékára Schunda-B-tárogatót¹². *Siklós Albert* „érdekes alkalmazásnak” tartotta az Esz-alt-tárogató játékát ugyanebben a műben az „*alte Weise*” megszólaltatására¹³. A *Nemzeti Zenedében* 1902-től kezdődően külön szakként tanították. Első tanára Hiekisch Henrik, halála után *Kocsis János*, őt követte *Lutz Lambert*, majd *Váczai Károly*. A Nemzeti Zenede évkönyveinek tanúsága szerint az 1917/18-as tanévben jelentkezett az utolsó zenészhallgató a tárogató tanszakra¹⁴. A Zeneakadémián a vallás és közoktatásügyi miniszter rendelte el 1908-ban, hogy a tárogató tanítását fel kell venni a tananyagba¹⁵. Általában azonban, e tanszaktól függetlenül, egészen 1944-ig a nemzeti zenedei és zeneakadémiai klarinétosoktól elvárták, hogy tudjanak tárogatózni¹⁶.

1913-ban megalakult a Magyarországi Tárogatósök Köre. Ezt követte a Rákóczi-Szövetség tárogató zenekarának létrejötte¹⁷. A hivatalos

¹² Schunda, V.J. (1907): A cimbalom története. Budapest, 92-96.

¹³ Siklós, A. (1909): Hangszereléstan I. Rozsnyai, Budapest, 209.

¹⁴ Nemzeti Zenede Évkönyvei (1902/1903-1943/44)

¹⁵ A tárogató terjesztése. Magyar Cigányzenészek Lapja, 1908. szept.15.

¹⁶ Forrai, István személyes közlés, 1986

¹⁷Molnár, I. (1936): A magyar muzsika könyve. Budapest

reformtárogató zenei élet mellett volt egy más utakat járó is, a reformtárogató mint népzenei hangszer megjelenése. Bár a hangszer drágának számított, a szegényebb emberek nem juthattak hozzá, mégis az 1910-20-as évektől kezdődően műkedvelőként számosan játszottak rajta. Ezeket a hangszereket azután a családok megőrizték. Sajnos 1949 után a reformtárogatót, mint irredenta, nacionalista zenészerszámot hivatalosan nem támogatták, nyilvános helyen nem szerepelhetett¹⁸. A hangszer gyártása is megszűnt. Ezért a régi hangszereken folyt tovább a játék országszerte. Nem igaz *Sárosi Bálint* állítása, hogy a tárogató népi használata elenyésző¹⁹ (Sárosi,1996). Tények bizonyítják, hogy pásztorhangszerként is fellelhető volt pl. a Felvidéken²⁰ a magyarlakta területeken, de számos helyütt a mai Magyarországon is²¹. A hangszer a *Rákosi*-korszak után, a 60'-as évektől újra megjelenhetett a nyilvánosság előtt. Ekkor teremtett stílust a játékaival *Burka Sándor*: telt, öblös vibrátós hang, cigányzenei hagyományokon nyugvó díszítési módok. Autodidakta tárogatósaink előadási módjában e jellegzetességek ma is fellelhetők. Másik fontos alakja e kornak a hangszerkészítőként is kiváló *Bige József*, aki, ismervén és készítvén egyéb népi hangszerek mellett töröksípöt is, nem volt elfogult, nem tekintette a reformtárogatót egyetlen és kizárólagos tárogató típusnak.

Ha összehasonlítjuk a mai népi és a műzenei reformtárogató előadásmódokat, akkor ugyanazt a két fő hangzási stílust fedezhetjük fel, mint ami a klarinét népi és műzenei játéka általánosan elmondható. A népi játékmód jellemzője a vibrátós, öblös, erőteljes hang, kevésbé intonált fúvásmóddal. Néhány klarinétművészünk, *Nagy Csaba*, *Kiss Gy. László*, (korábban *Mali István* és a *Hiekisch*-quartett többi tagja, ill. *Homoki Endre*) tárogatós játéka nyomán azonban egyre inkább teret hódított egy vibrátómentes, artisztikusabb, árnyaltabb hangképzés, ami a klasszikus zenei klarinét-hangideál tárogátón történő megvalósításának tűnik. Természetesen a zeneileg magasfokon iskoláztak között is eltérő a zenei felfogásokat találni, de már sokkal kisebb mértékűt. Itt is előfordul az öblösebb-vibrátósabb, ill. az artisztikusabb hangú megszólaltatási mód.

¹⁸ Gát, Eszter személyes közlés, 1987

¹⁹Sárosi, B. (1996): Magyar hangszeres népzene. Püski K., Budapest, 31.

²⁰ Nagy, Csaba személyes közlése, 1996

²¹ Tari, Lujza személyes közlése, 1996, 1997

Nagy Csaba vezetésével 1992-ben megalakult a *Rákóczi Tárogató Egyesület*. Az Alapító okiratból az alábbi pontokat emelném ki²²:

„1. *Egy magyar hangszernek, a tárogatónak az életben tartása, újra felfedezése, népszerűsítése az ifjúság és a felnőtt lakosság körében.*

2. *A kuruc korszakhoz és a tárogatóhoz kötődő hagyományok felelevenítése, ápolása, amelyek a történelem során oly gyakran fonódtak össze a magyarságtudattal.*

3. *A még fellelhető tárogatós népzenei értékek összegyűjtése, feldolgozása.*

4. *Tárogatós zenei anyagok kiadása, tanítása, a tárogatókészítők segítése, hangszeres szaktanácsadás.*

5. *A Rákóczi Tárogató Egyesület legyen az egymástól távol - Magyarországon és külföldön - élő tárogatósok központja.*

...

8. *A tárogató kamarazenei irodalmának népszerűsítése, a tárogató klasszikus hangszerek rangjára való emelése.”*

A célok teljesülése érdekében országos találkozokat és ötévente világtalálkozókat szerveznek (6.ábra).

6. ábra: V. Tárogató Világtalálkozó (Vaja, 2015)
(Nagy Csaba közlése)

(A 2020 augusztusára tervezett 6. Világtalálkozó az epidémia miatt sajnos elmaradt.) Ugyancsak az Egyesület nagy elismerése, hogy a reformtárogató

²² www.tarogatocenter.hu/hu/2.htm

2014-ben *Hungaricum* lett. Nagy Csaba áldozatos munkával teremtette meg azt a fórumot, ahol egyszerre ápolhatják a népzenei hagyományokat, és támogathatják a legújabb zenei törekvéseket, valamint új hangszereikkel a hangszerkészítők is bemutatkozhatnak. A hangszerkészítők közül kiemelném: *Tóth Józsefet* és *Gregus Pált*. Tóth József alkotó módon nyúlt a tárogatóhoz, és a már sokat emlegetett Stowasser-modellből kiindulva Böhm-rendszerű hangszert épített, ill. Böhm-rendszerű fedettbillentyűs tárogatót (7.ábra).

7. ábra: Tóth József fedettbillentyűs Böhm-rendszere
(www.tarogato.net)

Gregus Pál pedig alt-, tenor- és baritontárogatót alkotott (8.ábra).

8. ábra: Gregus Pál hangszerei között

<https://www.facebook.com/Greguskvartett/posts/1771309216259777/>

A kiindulás nála is a Stowasser-féle Rákóczi-tárogatócsalád volt. Egyik baritonján maga *Scott Robinson* amerikai jazz-zenész játszik többek között swinget. És itt egy kis kitérőt kell tennünk a jazz felé. A jazz, korunk „népzenéje” örül minden olyan hangzásnak, ami eltér a megszokottól, ami különleges. Nem minden elfogultság nélkül emelném itt ki *Borbély Mihály* és *Dresch Mihály* nevét. De itt vannak a fiatalok is, pl. *Erdő Zoltán* a Kodály Jazz-trióban.

A reformtárogató zenei karaktere folytonos átalakulásban van. Pl. az egykori ún. zsákos fúvóka – mely különösen alkalmas hallgatók játékára – helyett a mai professzionális tárogatósok szopránszaxofonéhoz hasonló fúvókákat használnak keményebb náddal. Így a magas hangok intonációja sokkal stabilabb, hangszíne élesebb lett.

A külföldi zenészek (pl. *Dino Soldo*, *Joe Lovano*) zenei felfogásából hiányzik a kuruc romantika. Ők a legjobb bizonyítékai annak, hogy a reformhangszer zenei okokból is szerethető, hogy megállja a helyét bárhol a világ zenei életében. És a politikamentesség művészeti hasznának bizonyítéka, amikor a német *Helmut Eisel*, ill. a svájci *Samuel Friburgus* klezmert játszik tárogatón. (Eisel egyik felvételét 2000-ben jómagam mutattam be egy interjú során a Kossuth Rádióban.)

Nem szabad és nem is lehet elfeledkezni arról, hogy a tárogató a kuruckor zenei szimbóluma hangszereink nagy családjában. E függetlenségi szimbólum súlyának kóros felnagyítása, eltúlzása azonban a hangszer használók, ill. a tiltók részéről, a hangszer perifériára szorulásához vezetett, és vezethet bármikor a jövőben. Természetesen a *Felvidéken*, részben a magyarságtudat ápolásaként, részben státuszszimbólumként tartják meg a hangszer a magyar kisebbséghez tartozó emberek²³. A hangszer (taragot néven) különösen népszerű a románság körében, bár egyre inkább kezdi kiszorítani a szopránszaxofon.

Számos hangszerfejlesztő mérésünkön vett részt *Kiss Gy. László*, a Magyar Állami Operaház klarinétosa, tárogatóművész (9.ábra). Tárogató koncertjei élményszamba mennek. Amikor 2006-ban elkészült Nagy Csaba és *Herencsár Viktória* (cimbalomművész) kuruckort felidéző csodálatos lemeze, akkor már

²³ Agócs, Gergely személyes közlés, 1996

tudnivaló volt, hogy áttörés történt. A tárogató fellépet az igényes zenék színpadára. Ennek az igényességnek elkötelezett híve Kiss Gy. László is.

Nagy Csaba megihlette *Farkas Ferencet*, aki 1989-ben megírta neki a *Subulót*, alcíme: *Tárogatóra*. Kiss Gy. László pedig sorra inspirálta és inspirálja zeneszerzőinket, hogy írjanak a hangszerére szóló, ill. kamarazenei darabokat. A teljesség igénye nélkül egy felsorolás tárogatós zeneszerzőinkről: *Balassa Sándor, Dubrovay László, Hollós Máté, Kocsár Miklós, Kovács Béla, Könczei Árpád, Rózsa Pál, Szokolay Sándor, Tóth Armand, Vajda János*. Műveik internetes listáiban minden érdeklődő megtalálja a repertoárját gazdagító új darabokat.

9.ábra: Kiss Gy. László

https://otthonakulturaban.blog.hu/2018/11/15/aki_megszeliditette_a_tarogatot_kiss_gy_laszloval_beszeltunk

Noha még nem hibátlan a hangszer, hiszen minden hangszertípus tökéletesedése mögött milliónyi munkaóra, ezernyi inspiráció, ötlet kell, hogy álljon, de sejthető a jelenből fakadó jövő: a tárogató (a reformtárogató) elégedettséggel, büszkeséggel és örömmel fogja eltölteni a zenerajongókat. Már népzenei darabjaink is elindultak az igényesség útján, hisz a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen mindent, ami hasznukra válhat, megtanulnak a hangszereikről és a zenéről. Köztük a népi klarinét-/tárogatóművész-tanár szakon tanulók is.

Balassa Sándort évekkal ezelőtt egy véletlen találkozás során megszólítottam:

-Sándor bátyám, nincs kedved darabot írni a tárogatóra? De ne olyan tököss magyarozt.

-Én csak tököss magyarozt tudok írni. ” – volt a válasz.

Akkor viszont nem lehet másként, csak a teljesség zenei szivárványa alatt haladva, nyitott lélekkel, mindenki kedve, ízlése, életfilozófiája szerint. Elfogadva azt is, ami jelkép, de azt is, ami nem az, nem sors, nem kegyelem, nem hovatartozás, csupán játék, csupán zene.

[*Pap János | Lexikon oktató | Zeneakadémia](#)